

УДК 811.162.1'243:39
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-2-39>

Тетяна ДЕГТЯРЬОВА,
orcid.org/0000-0001-9239-5801
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету
(Суми, Україна) *t.dehtiarova@drl.sumdu.edu.ua*

Аліна ШЕВЦОВА,
orcid.org/0000-0002-3773-6068
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету
(Суми, Україна) *a.shevtsova@drl.sumdu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті досліджено формування лінгвокраїнознавчої компетенції студентів-іноземців під час позааудиторної роботи. Проаналізовано напрями роботи у галузі лінгвокультурологічної компетенції, проблеми взаємодії мови й культури. Визначено зміст поняття «лінгвокраїнознавча компетенція» та досліджено особливості її формування в позааудиторній роботі зі студентами-іноземцями.

Зауважено, що робота, спрямована на формування лінгвокраїнознавчої компетенції та адаптацію іноземних громадян до життя й навчання в Україні, проводиться як під час навчального процесу, так і в позааудиторній роботі.

Розглянуто особливості позакласної роботи на прикладі екскурсій, віртуальних подорожей історичними віхами українського народу, участі інокомунікантів у святкуванні українських національних свят, знайомства з усною народною творчістю українців, кращими творами української класики, національними кулінарними традиціями. Це допомагає зрозуміти менталітет, нову мову, культуру, долучитися до культурних цінностей народу, мова якого вивчається.

Запропоновано різноманітні форми роботи зі студентами-іноземцями в позанавчальний час, зокрема відвідування музеїв, виставок, концертів, театрів, «круглі столи», екскурсії (віртуальні й реальні), організація вистав за мотивами українських народних казок, святкування Нового року, Святого Миколая, Різдва Христового, Великодня.

У статті наголошено на тому, що позааудиторна робота, з одного боку, є засобом формування лінгвокраїнознавчої компетенції, а з іншого боку, сприяє процесу адаптації інокомунікантів у новому соціокультурному середовищі. Ця робота передбачає взаємозв'язок із навчальним матеріалом, повинна мати культурно-пізнавальну значимість заходів, відповідати національним, психологічним, індивідуальним особливостям іноземних студентів.

Ключові слова: позааудиторна робота, мовленнєва діяльність, лінгвокраїнознавча компетенція, інокомунікант, традиція, національна культура.

Tetiana DEHTIAROVA,
orcid.org/0000-0001-9239-5801
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Language Training for Foreign Citizens
Sumy State University
(Sumy, Ukraine) *t.dehtiarova@drl.sumdu.edu.ua*

Alina SHEVTSOVA,
orcid.org/0000-0002-3773-6068
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Language Training for Foreign Citizens
Sumy State University
(Sumy, Ukraine) *a.shevtsova@drl.sumdu.edu.ua*

DEVELOPING LINGUISTIC AND CROSS-CULTURAL COMPETENCE OF THE FOREIGN STUDENTS DURING EXTRA-CURRICULUM WORK

The article is devoted to the question of developing linguistic and cross-cultural competence of the foreign students during extra-curriculum work. The authors analyze aspects of work in the field of linguistic and cross-cultural competence and the problem of language and culture interaction. The article also provides the definition for the term 'linguistic and cross-cultural competence' and studies the peculiarities of its development during extra-curriculum work with the foreign students.

It is outlined as well that the work, aimed at the developing linguistic and cross-cultural competence and at the adaptation of the foreign citizens to life and studying in Ukraine, happens both during the educational process and extra-curriculum work.

The article considers as well the peculiarities of extra-curriculum work such as excursions, virtual trips throughout the history of Ukrainian people, incommunicants taking part in Ukrainian national holiday's celebrations, introducing them to Ukrainian oral folklore, to the best literature pieces of Ukrainian classics, to the national culinary traditions. All this helps understand the mentality, the new language, to connect to the cultural values of the nation whose language is being studied.

The authors suggest various types of extra-curriculum activities with the foreign students: visiting the museums, exhibitions, concerts, theatres, having 'round tables', going to excursions (both in person and online), organizing the performances based on Ukrainian folk tales, celebrating the New Year, St Nicholas Day, Christmas, Easter etc.

The article highlights as well that extra-curriculum work not only is a way of developing linguistic and cross-cultural competence, but also facilitates the adaptation process of the incommunicants in a new social and cultural environment. This work implies interconnection with the educational material should have cultural and informative meaning of the events and correspond to the national, psychological and individual peculiarities of the foreign students.

Key words: *extra-curriculum work, speech activity, linguistic and cross-cultural competence, incommunicant, tradition, national culture.*

Постановка проблеми. Формування лінгвокраїнознавчої компетенції студентів-іноземців під час позааудиторної роботи є одним із пріоритетних завдань мовної підготовки інокомунікантів. Опанування українською мовою як засобом спілкування неможливе без оволодіння культурою цієї мови. Інтерес, який виявляють до цієї проблеми, викликаний прагненням до практичного навчання іноземних студентів мові через оволодіння культурою й традиціями носіїв мови. Адекватне сприйняття студентами-іноземцями нерідної культури формується не тільки на заняттях, але й під час проведення позааудиторних заходів.

Аналіз досліджень. У доробку зарубіжних та вітчизняних представників різних напрямів, а саме філософів, культурологів, психологів, лінгвістів, проблема взаємодії мови й культури є однією з провідних. Так, на беззаперечний зв'язок мови й культури вказували В. фон Гумбольдт, Е. Сепір, Б. Ворф, О. Потєбня. На необхідності вивчення культури через мову наголошували Л. Вінгенштайн, А. Брюкнер, М. Бердяєв.

Питання розвитку лінгвокраїнознавчої компетенції у методиці викладання іноземних мов висвітлено в працях Л. Журавльової, М. Зінов'єва, Ю. Єндольцева, І. Савчак, О. Смирнової, Л. Курач. Проблема організації позааудиторної роботи студентів, зокрема іноземних, знайшла своє відображення в наукових розвідках А. Алексюка, В. Безпалька, П. Підкасистого.

Теоретичне обґрунтування проблеми вивчення іноземної мови в нерозривному зв'язку з культу-

рою відтворено у працях Є. Верещагіна та В. Костомарова (Верещагін, Костомаров, 1980).

Попри те, що науковці перебувають в активному пошуку шляхів організації роботи та формування лінгвокраїнознавчої компетенції як у сфері навчання іноземним мовам, так і у сфері навчання українській мові як іноземної, зазначена проблема досліджена поки що недостатньо.

Мета статті – показати особливості організації позааудиторної роботи зі студентами-іноземцями як засобу формування лінгвокраїнознавчої компетенції.

Виклад основного матеріалу. Взаємодія мови й культури як найважливіших компонентів в оволодінні мовленнєвою діяльністю відображено у визначенні лінгвокраїнознавства як аспекту викладання нерідної мови іноземцям, у якому задля забезпечення комунікативності навчання та для вирішення загальноосвітніх, гуманістичних завдань лінгводидактично реалізується кумулятивна функція мови й проводиться акультурація адресата, причому методика викладання має філологічну природу, адже ознайомлення проводиться через посередництво нерідної мови і в процесі її вивчення (Верещагін, 1990).

Використання філологічного способу презентації країнознавчої інформації сприяє формуванню певних лінгвокраїнознавчих знань. Основа цих знань закладається на початковому етапі навчання нерідній мові. Пізніше виробляються певні лінгвокраїнознавчі вміння, як наслідок, відбувається формування лінгвокраїнознавчої компетенції.

У методиці викладання іноземних мов термін «лінгвокраїнознавча компетенція» є досить поширеним, але відрізняється деякою неоднозначністю. У рамках нашого дослідження будемо дотримуватися дефініції цього поняття, запропонованій С. Бухтіяровою, на думку якої лінгвокраїнознавча компетенція розглядається як компонент комунікативної компетенції, до якої входить сукупність знань лексичних одиниць з національно-культурною семантикою і певною сумою умінь застосовувати їх у мовленнєвій діяльності нерідною мовою та в різних ситуаціях міжкультурного спілкування (Бухтіярова, 1998: 27).

Навчання українській мові, отже, залучення студентів-іноземців до нового соціокультурного простору, формування лінгвокраїнознавчої компетенції передбачають ознайомлення із соціокультурними нормами поведінки в новому для них соціумі, створення сприятливого психологічного клімату, роботу над подоланням негативних установок щодо носіїв іншої культури (Дудник, 2010: 79).

Символи та образи, стандарти поведінки рідної культури допомагають індивідууму діяти в різних ситуаціях автоматично. Однак в умовах нової культури звична система знаків і стереотипів, що склалася в рідній культурі, стає неприйнятною.

Робота, спрямована на формування лінгвокраїнознавчої компетенції та адаптацію іноземних громадян до життя й навчання в Україні, проводиться як під час навчального процесу, так і в позааудиторній роботі. На заняттях студенти-іноземці готуються до позакласних заходів, а навички, отримані під час їх проведення, використовуються на заняттях з української мови. Іншими словами, позааудиторна робота, з одного боку, є засобом формування лінгвокраїнознавчої компетенції, а з іншого боку, сприяє процесу адаптації інокомунікантів у новому соціокультурному середовищі.

Студенти охоче знайомляться з Україною, українцями, їх звичаями, святами, побутом, релігійними віруваннями, історією. Відвідування музеїв, виставок, концертів, театрів, вечори дружби зі студентами ЗВО і коледжів, школярами міста, «круглі столи», екскурсії – ось далеко не повний перелік заходів, спрямованих на формування лінгвокраїнознавчої компетенції інокомунікантів.

Ефективною формою позааудиторної роботи є екскурсії. Вони допомагають студентам-іноземцям виробити спостережливість, увагу, активізують пізнавальну діяльність, дають змогу швидше подолати мовний бар'єр, успішно адаптуватися в новому соціокультурному середовищі. На екскур-

сії іноземний студент із пасивного спостерігача перетворюється на активного комуніканта.

Передує проведенню екскурсії серйозна підготовча робота, а саме складання плану, визначення й відпрацювання підбраного мовленнєвого, країнознавчого матеріалу, читання тематичних текстів, лексична робота.

«Віртуальні» екскурсії із застосуванням новітніх технологій (показ слайдів, відео, презентації, використання мережі Інтернет тощо) дають змогу ознайомити студентів-іноземців з об'єктами міста, у якому вони живуть (Ключковська, 2012: 48). Віртуальна екскурсія презентує країнознавчий матеріал комплексно, і завдяки різним видам завдань досягається динаміка викладу інформації та формується цілісна картина культурного середовища, у якому інокомунікант опановує нерідну мову (Дегтярьова, Дядченко, Скварча, 2019: 90).

Підбиття підсумків – це важливий етап після проведення екскурсії. На цьому етапі студенти-іноземці відповідають на запитання викладача, проводиться бесіда-діалог, вони обмінюються враженнями. Тематика екскурсій може бути різноманітною: українські народні свята, український менталітет, український народний костюм, народні музичні інструменти, українські народні танці тощо.

Іноземці, які навчаються у Сумському державному університеті (СумДУ), з цікавістю відвідують художній і краєзнавчий музеї міста, педагогічний університет, гімназію з поглибленим вивченням іноземних мов. На заняттях з української мови в педагогічному університеті і в гімназії інокомуніканти знайомляться із системою освіти в Україні, розвивають практичні комунікативні навички та вміння. Після закінчення занять проводяться конкурси та вікторини на знання української мови.

Непідробний інтерес викликає у іноземних студентів вивчення народних звичаїв і традицій, оскільки вони є «джерелом народження культури, що відбиває моральні цінності народу, показують сутність духовної культури, допомагають зрозуміти менталітет носіїв мови і культури» (Манакін, 2012: 79). Знайомство студентів-іноземців з українськими традиціями, а також народними обрядами удосконалює їх знання в царині мови, допомагає зрозуміти менталітет, нову мову й долучитися до культурних цінностей народу, мову якого вони вивчають.

Пізнання історичних віх розвитку України, особливостей її релігійних вірувань та обрядів сприяє формуванню вміння знаходити спільне й різне в українських традиціях і традиціях свого

народу, є основою формування національної самосвідомості та загальної культури студентів. В межах вивчення теми «Народні свята» можна провести віртуальну подорож. У процесі підбору матеріалу для комп'ютерних презентацій, підготовки та проведення віртуальної подорожі студенти-іноземці залучаються до спільної пізнавальної діяльності, підвищують свою загальнокультурну компетентність.

Неодмінною складовою частиною комунікативної компетенції інокомунікантів є лінгвокраїнознавча компетенція (Тарнапольський, Кабанова, 2019: 15). Українські свята – один із засобів формування цієї компетенції. Тема викликає активний інтерес в іноземній аудиторії, тому що свята – це частина традиційно-побутової культури всіх народів, вони зрозумілі й близькі студентам із різних країн. Знайомство з українськими святами допомагає акультурації іноземця, викликає у нього бажання ближче пізнати етносоціокультурну спадщину українців, долучитися до цінностей іншої національної культури.

Велике значення під час вивчення теми «Українські свята» має етнокультурна складова частина країнознавчих фонових знань, зокрема відомості про свята, побут і традиції українського народу; історичні факти (Запорізька Січ, визвольна боротьба під керівництвом Богдана Хмельницького тощо); етикетні норми, стереотипи мовленнєвої поведінки в українському суспільстві.

Інокомуніканти знайомляться з усною народною творчістю українців, кращими літературними творами української класики, зокрема творами Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, Ліни Костенко, з публіцистичними текстами, кіно (з фільмами, фрагментами святкових гулянь), піснями, музичними інструментами, релігією (за текстами про християнські свята), національними кулінарними традиціями.

Незмінним успіхом у студентів-іноземців СумДУ користуються свята Святого Миколая, Різдво, Новий рік, Проводи зими, Великдень, де студенти опрацьовують нову країнознавчу лексику і дізнаються про традиції українського народу.

Для успішного формування лінгвокраїнознавчої компетенції інокомунікантів використовуються автентичні художні фільми, фотографії, слайди, ілюстрації, відеоматеріали. Адекватність країнознавчим реаліям, зв'язок нового змісту з минулим досвідом студентів, можливість трансформації змістовної сторони тексту, відображення сучасного стану мови – все це враховується під час підготовки до проведення найрізноманітніших видів позааудиторної роботи.

Організація тематичних вечорів, присвячених темі «Українські свята», передбачає знайомство з приготуванням національних українських страв, українськими правилами прийому гостей, традиціями Різдвяного і Великоднього тижнів. Студентів-іноземців можна зацікавити організацією вистав за мотивами українських народних казок. Особливою популярністю користуються казки «Ріпка», «Сірий вовк», «Івасик-Телесик», у які органічно впишуться пісні й вірші українською мовою, ігри, змагання, святкове чаювання.

Великий інтерес викликають у іноземних студентів українські народні пісні, а саме колядки, щедрівки, веснянки. Пісенний жанр завдяки наявності вербального тексту здатен точно й образно відобразити різні сторони соціального життя країни, мова якої вивчається.

Пісня, особливо автентична, – це важливий засіб підвищення інтересу як до країни, мова якої вивчається, так і до самої мови. Національна специфіка народної пісні художньо відображає самобутність народу, містить естетичну оцінку життєвих явищ, виражає ставлення самого народу до цих явищ. Народна пісня дає реальне пізнання дійсності, допомагає формувати лінгвокраїнознавчу компетенцію студентів-іноземців. Співвідношення візуального та вербального методів сприяє зануренню в реалію країни, її традиції.

Висновки. Якщо аудиторні форми роботи поєднуються з планомірною позааудиторною роботою, то лінгвокраїнознавчий аспект викладання реалізується більш повно. Позааудиторна робота передбачає взаємозв'язок із навчальним матеріалом, повинна мати культурно-пізнавальну значимість заходів, відповідати національним, психологічним, індивідуальним особливостям іноземних студентів.

Процес адаптації до нового середовища відбувається під час позааудиторних заходів, які формують мовну, мовленнєву та соціокультурну компетенцію, долучають іноземних студентів до історії, культури, українських традицій, сприяють розвитку їх творчих здібностей та міжкультурного діалогу.

Отже, організовуючи позааудиторну роботу, викладач має приділяти увагу формуванню лінгвокраїнознавчої компетенції як складової комунікативної частини, що є одним з головних чинників, який сприяє адаптації студентів-іноземців. Позааудиторна робота мотивує інокомунікантів до навчання, підвищує інтерес до вивчення мови, самостійної творчої діяльності, виховує толерантне ставлення до представників інших національностей і культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бухтиярова С. Формирование лингвострановедческой компетенции в процессе обучения русскому языку как неродному у студентов педагогических вузов: на материале текстов по архитектуре : дисс. ... канд. пед. наук. Москва, 1998. 196 с.
2. Верещагин Е. Лингвострановедческая теория слова. Москва, 1980. 320 с.
3. Верещагин Е., Костомаров В. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Москва, 1990. 246 с.
4. Дегтярѳова Т., Дядченко Г., Скварча О. Країнознавча аспектизація як основа становлення й розвитку комунікативної компетенції студентів-іноземців. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. № 71. С. 89–92.
5. Дудник О. Проблеми лінгвокультурної взаємодії в опануванні української мови як іноземної. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки : тези XIV Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 3–4 червня 2010 р.)*. Харків : ЕДЕНА, 2010. С. 76–78.
6. Ключковська І. Мандрівка Україною: Українська мова як іноземна : навчальний посібник. Львів : Дон Боско, 2012. 152 с.
7. Манакін В. Мова і міжкультурна комунікація : навчальний посібник. Київ : Академія, 2012. 288 с.
8. Тарнопольський О., Кабанова М. Методика викладання іноземних мов та їх аспектів у вищій школі : підручник. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. 256 с.

REFERENCES

1. Bukhtiyarova S. Formyrovanye lynchvostranovedcheskoi kompetentsyy v protsesse obucheniya russkomu yazyku kak nerodnomu u studentov pedahohycheskykh vuzov : na materyale tekstov po arkhytekture [Formation of the Linguistic and Cross-cultural Competence While Teaching Russian as a Foreign Language for Students of Pedagogical Institutions: on the Basis of Architecture Texts]: dissertation, candidate of pedagogic sciences. M., 1998. 196 p. [in Russian].
2. Vereshchahyn E., Kostomarov V. Yazyk y kultura: Lynchvostranovedeniye v prepodavanyu russkoho yazyka kak ynostrannoho [Language and Culture: Language and Cultural Studies When Teaching Russian as a Foreign Language]. M., 1990. 246 p. [in Russian].
3. Vereshchahyn E., Kostomarov V. Lynchvostranovedcheskaia teoriya slova [Linguistic and Cross-cultural Theory of the Word]. M., 1980. 320 p. [in Russian].
4. Dehtiarova T., Diadchenko H., Skvarcha O. Krainoznavcha aspektyzatsiia yak osnova stanovlenniia y rozvytku komunikatyvnoi kompetentsii studentiv-inozemtsiv [Cross-Cultural Aspectizing as a Basis for Establishing and Developing Communicative Competence of Foreign Students]. *Scientific Magazine of The National Pedagogical Dragomanov University. Series 5: Pedagogical Sciences: Realities and Perspectives*. 2020. Nr. 71. pp. 89–92 [in Ukrainian].
5. Dudnyk O. Problemy lynchvokulturnoi vzaiemodii v opanuvanni ukrainskoi movy yak inozemnoi [Problems of Linguistic and Cultural Interaction when Mastering Ukrainian as a Foreign Language]. *Teaching Languages in Higher Education Institutions at the Modern Stage. Intersubject Connections: Thesis of XIV International Scientific and Practical Conference*. Kharkiv: EDENA, 2010. pp. 76–78 [in Ukrainian].
6. Kliuchkovska I. Mandrivka Ukrainoiu: Ukrainska mova yak inozemna: navch. posib. [Travelling around Ukraine: Ukrainian as a Foreign Language: Teaching Guide]. Lviv: Don Bosko, 2012. 152 p. [in Ukrainian].
7. Manakin V. Mova i mizhkulturna komunikatsiia: navchalnyi posibnyk [Language and Intercultural Communication: Teaching Guide]. Kyiv: Akademiia, 2012. 288 p. [in Ukrainian].
8. Tarnopolskyi O., Kabanova M. Metodyka vykladanniia inozemnykh mov ta yikh aspektiv u vyshchii shkoli: pidruchnyk [Methodology of Teaching Foreign Languages and Their Aspect in Higher Education Institutions: Textbook]. Dnipro: Universytet imeni Alfreda Nobelia, 2019. 256 p. [in Ukrainian].